

**TRANSLATION AND INSTUTIONALIZATION ACTIVITIES IN 1940S TURKEY:
A PROPOSAL OF A MODEL BOOK ON THE POSITION OF INSTUTIONALIZATION IN
TRANSLATION STUDIES**

**1940 TÜRKİYESİN'DE ÇEVİRİ, EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA KURUMSALLAŞMANIN
GEREKLİLİĞİ: ÇEVİRİBİLİMDE KURUMSALLAŞMANIN KONUMU ÜZERİNE BİR MODEL
KİTAP ÖNERİSİ**

Mehmet Cem ODACIOĞLU¹ & Şaban KÖKTÜRK² & Nazan Müge UYSAL³

ABSTRACT

This study aims at focusing on the necessity of the instutionalization in the translation field, cultural and educational areas in Turkey of 1940s. Besides, if a book on translation studies is to be written in the future, to what chapter the instutionalization should be placed was explained with its reasons because instutionalization has an important place in translation field.. The name of the model book was planned as A'dan Z'ye Çeviri (Translation From A to Z). The introduction part of the study gives the definition of instutionalization and the second section includes information about the position of Turkey in terms of institutionalization activities in 1940s. However, the effect of translation was also explained in this regard. The reason to choose this year for the study regarding translation and instutionalization activities is that these years witnessed higher degrees of instutionalization especially in the translation field which were already started in the Ottoman Empire. The study also guides further research regarding the issue.

Key Words: Translation and instutionalization, instutionalization, instutionalization activties in translation studies, translation field, translation bureau.

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'de 1940'lı yıllarda çeviri, eğitim ve kültür alanında gerçekleşen kurumsallaşma çabalarının gerekliliği üzerinde durulmuş ve çeviribilim alanında bir kitap yazılmak istense, kurumsallaşmanın içerik tablosunun hangi bölümünde yer alması gerektiği gerekçelendirilerek gösterilmiştir zira kurumsallaşma çeviri alanında önemli bir yere sahiptir. Model olarak seçilen kitabın adı A'dan Z'ye Çeviri olarak belirlenmiştir. Çalışmanın giriş kısmında ayrıca kurumsallaşmanın tanımı yapılmış ve özellikle 2. Kısımda 1940'lı yıllarda Türkiye'nin kurumsallaşma alanında bulunduğu nokta hakkında bilgiler verilmiştir. Ancak bu faaliyetlerin ilerletilmesinde çeviri etkinliğinin etkisi de açıklanmıştır. Çalışmada araştırma konusu edilen çeviri ve kurumsallaşma faaliyetleri için özellikle bu yılların seçilmesi, Osmanlı Dönemi'nde tohumları atılan kurumsallaşmanın özellikle çeviri alanında, en yüksek düzeye ulaştığı yıllar olmasıdır. Çalışmanın konuyla ilgili araştırma yapacak olanlara yol göstereceği de düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çeviri ve kurumsallaşma, kurumsallaşma, çeviribilimde kurumsallaşma faaliyetleri, çeviri alanı, çeviri bürosu.

¹ Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü Arş. Görevlisi ve SBE Çeviribilim Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, codacioglu@sakarya.edu.tr .

² Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, skokturk@sakarya.edu.tr .

³ Sakarya Üniversitesi SBE Çeviribilim Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

1. GİRİŞ

Türk Dil Kurumu Yayınları tarafından hazırlanan Türkçe sözlükte kurum sözcüğü "evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik, müessese" (Türkçe Sözlük, 2011: 1538) olarak tanımlanmaktadır. Kurumsallaşma ise örgütlenmek, kurumsal hal almak veya süreklilik kazanmak anlamına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 2011: 1539). İsraili bir çeviri profesörü olan Zohar da kurumu belli normlara göre işleyen, ödüllendirme ve hatta cezalandırma yetkisine sahip bir karar mekanizmasına benzetmektedir⁴. Bu çalışmada, Türkiye'de 1940lı yıllarda kurumsallaşma gayretleri üstünde durularak, Türk halkı dönemsel ve toplumsal koşullar çerçevesinde kültürel ve eğitsel bir reform geçirirken, kurumsallaşmanın gerekli olup olmadığı tartışılacak ve kurumsallaşmanın bir çeviribilim kitabı (model kitap) yazılmak istense hangi bölümde yer alması gerektiği tartışılacaktır. Bu açıdan çalışma kurumsallaşmanın çeviri alanındaki önemine vurgu yapmaktadır.

1.1 Çalışmanın Amacı⁵

Bu çalışmada gösterilmek istenen kültürel ve eğitsel reformların oluşmasında kurumsallaşmanın gerekli olup olmadığıdır. Ayrıca, çalışma çeviribilim alanında model bir kitap önerisi sunarak, kurumsallaşmanın bu kitabın hangi bölümünde yer alacağını analiz etmektedir. Burada ise amaç, çeviri pratiği ile kurumsallaşma arasındaki bağlantının ortaya çıkarılması ve kurumsallaşmanın önemine vurgu yapmaktır. Zira yapılan incelemelerde çeviri pratiğinin kurumsallaşma boyutunun günümüze kadar tam sağlanamadığı anlaşılmaktadır.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada, model bir kitap önerisi sunulup bu doğrultuda bir analiz yapıldığı için yorumlama ve betimlemeye dayalı bir yöntem kullanılmıştır.

2. 1940'LI YILLARDA ÇEVİRİ, EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA GERÇEKLEŞEN KURUMSALLAŞMA FAALİYETLERİ VE KURUMSALLAŞMA İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR

Ülkelerin köklü bir değişim yaşamalarında ve kültürel bir dönüşüm geçirmelerinde kurum ve kurumsallaşma faaliyetlerinin önemi büyüktür. Türkiye'de özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra kurumsallaşma çalışmalarında büyük bir artış gözlemlenmiştir. I. Dünya savaşının ülkemiz üstündeki olumsuz etkisi ve Osmanlı'nın zaten gerileme dönemine girmiş olması, bir zamanlar güçlü bir imparatorluğu gitgide bir Ortaçağ karanlığına gömmüş ve ihtişamlı günler geride kalmıştı. Her ne kadar 18.yüzyıldan itibaren Batılılaşma gayretleri artsa da, genel olarak Osmanlı kapalı bir toplumdur. Devlet dili Arapça ve Osmanlı Türkçesi olduğu için halkın çoğu okuma yazma bilmiyordu. Yıllardır süregelen bu durum, Osmanlı devleti yıkıldıktan ve I.Dünya savaşı bittikten 5 sene sonra yani Cumhuriyetin ilan edildiği tarihte de henüz harf inkılabı yapılmadığından devam ediyordu.. Arapça çok karışık

⁴ "ITAMAR EVEN ZOHAR VE ÇOĞUL DİZGE KURAMI". (<http://ceviribilim.com/?p=4>). Erişim: 10.10.2014.

⁵ Bu çalışma bir düşünce yazısı şeklinde hazırlanmıştır.

olduğundan, halkın okuma yazma oranı düşüktü. Kendi aralarında Türkçe konuşsalar da, Latin alfabesine geçilmediğinden yazamıyor ve okuyamıyorlardı. Bu sorunları ortadan kaldırmak, okuma yazma oranını artırmak ve böylelikle geri kalmışlığın önüne geçerek bir toplumsal bilinç oluşturmak için kurumsallaşma gerekliydi. Bu sebeple o dönemde en çok gereksinim duyulan şey, eğitim ve öğretim kurumlarının kurulması ve bu alanda çalışmalar yapılmasıydı.

Cumhuriyet kurulduğunda, kurtuluş mücadelesinden zaferle çıkmalı sadece bir sene olmuştu. Ülkede tam bir ulusal bilinç henüz oluşturulamamıştı. Silahlı mücadelede gösterilen zaferi kültürel, ekonomik, edebi vb. her alanda yeniliğe taşımak için girişimler başladı. Cumhuriyet Türkiye'si, Osmanlı'dan farklı olarak Batı'yı taklit etmiyor (bkz. 19.yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu) aksine modernleşme diye tabir edilen olguyu Batı'nın ellerinden alarak kendi modernleşmesini sağlamaya çalışıyordu⁶. Yine de o dönemlerde ülkede zıt görüşler ve sansürcü bir anlayış hakim olduğu için yazarlarımızın üretmesine çok olanak verilmiyordu. Yazarlara yönelik algının kırılması çeviri eserler sayesinde mümkün olabilirdi. Başka bir ifadeyle yazarlarımız üstünde oluşan baskı, çeviri o dönemde "türevsel ve ikincil konumda" kabul gördüğü için ideolojik birtakım değişikliklerle minimize edilebilirdi. Böylelikle yazarlarımız kendi ifadeleri yanlış anlamalara gebeysen, kendileri gibi düşünen başka yabancı yazarları çevirerek sansürden korunabilecek ve direkt olarak ulaşamayacakları halk kitlelerine dolaylı da olsa seslenebilecekti. Ayrıca yukarıda da vurgulandığı gibi, silahlı mücadelenin yerini artık kültürel, sosyal vb. gelişmelere bırakması da çeviri eserler aracılığıyla hızlandırılabilirdi. İşte bu yüzden bir kurum olarak Tercüme Bürosu'nun açılması gerekliydi.

Ancak, Tercüme Bürosunun kurulması meselesi Cumhuriyet kurulduktan 16 sene sonra, 1939 yılının Mayıs ayında düzenlenen Birinci Türk Neşriyat Kongresinde gündeme gelebildi (Gürçağlar, 2005: 69). Özellikle 19 Mayıs 1940 yılında Milli Eğitim bakanlığına bağlı olarak kurulan Tercüme Bürosu o zamana kadar ki en yoğun ve verimli çeviri faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Bu büroda birçok yazar ve çevirmen görev almış ve Batı'da aydınlanmaya katkıda bulunan pek çok yabancı eser dilimize çevrilmiştir. Tercüme Bürosu'nun bir diğer amacı da Türkiye'ye hümanizma ruhu aşılama (Kara, 2010: 98). Ayrıca Kayaoğlu'na göre ders kitapları, klasik ve ilmi eserler hususunda tercüme eserlere ihtiyaç duyulduğu için üniversite öğrencileri ve üniversite kapsamında kurulan Tercüme Bürosu okuma ihtiyacını gideren önemli bir kurumdur (1998: 277). Hasan Ali Yücel'in maarif vekili olduğu dönemde Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüpoğlu, Dr. Adnan Adıvar gibi önemli Türk aydınları bu büro için yoğun bir çalışmaya girişti. Tercüme Bürosu mensupları özellikle hümanizma ruhuyla hareket ederek, Yunanca ve Latince eserlerle farklı dillerdeki eserleri Türkçe'ye çevirmiş ve bu şekilde de dünyaya bir nevi meydan okumaya başlamıştı. Zira, Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanı olduktan sadece bir sene sonra, 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı patlak vermişti. Adolf Hitler liderliğindeki Almanya, İtalya ve Japonya mihver devletler olarak, müttefik

⁶ Oksidantalizm (<http://www.surecanaliz.org/tr/makale/zitliklerin-dusmanligi-sarkiyatcilik-garbiyatcilik>) 17.09.2015.

Amerika, İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliğine karşı savaşırken ve milyonlarca insan savaşarak ölümlerini, Türkiye Cumhuriyeti, Tercüme Bürosu'nun da çalışmalarından görülebileceği üzere, barışçı ve hümanist bir politika izledi. Başka bir ifadeyle, Batı birbirine silah sıkarken, Tercüme Bürosu kalem tutmayı tercih etmişti ve dünya klasiklerini dilimize kazandırmıştı. Bunun yanı sıra Tercüme Bürosu'nda felsefe alanında da çeviriler yapılması aslında toplumsal bir bilinç oluşturma gayesini taşımaktadır. Ne kadar ironiktir ki ağır yıkımların yaşandığı İkinci Dünya savaşı yılları Türk kültür reformunun yükseliş yıllarıydı (Çırak, 1997:11). Bu açıklamalar ve yorumlardan o dönemde milli ilerlemenin bir ön şartı olarak kurumsallaşmanın ne kadar önemli olduğu görülebilir.

Tercüme Bürosu'nun yanı sıra Yücel'in maarif vekili olduğu dönemde pek çok yardımcı aktörle Türk Dili Tetkik Cemiyeti⁷ kuruldu ve Cemiyet aracılığıyla karışık Arapça terimlerin yerine Türkçe karşılıkları bulunarak dilde sadeleştirme yapıldı. İlköğretim, ortaöğretim, yüksek öğretim, teknik öğretim ve hatta beden eğitimi alanlarında yenilikler yapıldı. Güzel sanatlara önem verildi ve sanat enstitüleri açıldı. Ayrıca kurumsallaşmanın teşvik edilmesi ve ivme kazanmasıyla *Sanat Ansiklopedisi*, *İnönü (Türk) Ansiklopedisi* çıkarıldı ve *İslam Ansiklopedisinin* Türkçe baskıları yayınlandı. Ders kitapları standartlaştırıldı, mesleki ve teknik eğitim veren okul sayısı arttı. Tarihimize sahip çıkmak amacıyla Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü kuruldu. Bu dönemde ayrıca üniversiteler kanunu çıkarıldı ve önceden maarife bağlı olan üniversitelere özerklik verildi (bkz. Kara, 2010; Kayaoğlu, 1998; Çırak, 1997; Taşdemirci, 1998). Eğitim ve öğretim alanında kurumsallaşmanın bir gereği olarak Köy Enstitüleri de kurulmuştur. Yücel'den önceki Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan döneminde de bu konu gündeme gelmişti. Ancak bunların adı ilk defa Yücel döneminde enstitü olarak anıldı. Enstitülerin mimarlarından biri de İsmail Hakkı Tonguç⁸'tur. Köy Enstitülerinin gayesi öğretmenlerin köylere gönderilmesini teşvik ederek, oralarda çalıştırmak ve köyün kalkınmasına katkıda bulunmaktır (Çırak, 1997:48). Amaç şehirde olduğu gibi köyde de okuma yazma oranını artırmak, öğretmen yetiştirmek ve marangozluk, demircilik, zirai sanatlar gibi birtakım uygulamaları köy halkına öğretmektir (ayrıca bkz. Taşdemirci, 1998). Eğitim ve öğretim alanında ilerleme ve ülkemizi Atatürk'ün de belirttiği gibi çağdaş uygarlıklar seviyesinin üstüne çıkarmak için bu tür kurumların varlığına ve devlet tarafından merkeziyetçi bir politikayla ele alınmasına ihtiyaç vardı.

Kurumsal alanlarda yaşanan kültürel ve eğitsel reformlarda çeviride kurumsallaşma ve tercüme bürosunun kurulmasının rolü büyüktür. Şu unutulmamalıdır ki kurumsallaşma gerçekleştirilmeseydi, ülkemiz büyük bir savaşın ardından gerilemeye mahkum bir ülke olarak kalabilirdi. Yukarıda sayılan yenilikler ve reform amaçlı kurumların inşası ülkemizi geri kalmışlıktan kurtarmak yolunda önemli bir adım oldu. Ayrıca kurumsal açıdan yaşanan gelişmeler ülkemizde gerek köylerde gerek şehirlerde okuma yazma oranını ve okul sayısını artırmıştır. Türk halkı klasiklerin çevirileriyle, sanat enstitülerinin açılmasıyla vb. kültürel reformlarla tanışmış ve modernleşme yolunda önemli adımlar atılmıştır. Hatta devlet kontrolündeki kurumsal çalışmalar, 1960'lı yıllar ve bugünkü eğitim anlayışımızı da olumlu yönde etkilemiştir. Böylelikle pek çok yayınevi, Tercüme Bürosu'ndan cesaret alarak çeviriler

⁷ Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Latin Alfabesinin kabulünden (1928) 4 sene sonra kurulmuştur.

⁸ Öğretmen, İlköğretim Genel Müdürü (1893-1960).

yapmaya başlamıştır (Altın Kitaplar gibi) (bkz. Gürçağlar, 2005). O halde devlet tarafından merkezîyetçi bir anlayışla yürütülen kurumsallaşma faaliyetleri, 1960lardaki özel teşebbüslerin kurulmasına katkıda bulunup bir ilham kaynağı olmuştur denilebilir. Bunların yanı sıra, kurumsallaşmanın bir gereği olarak 1997'de ilköğretim sekiz yıla çıkarılmış ve kız ve erkek öğrenciler arasında eğitim eşitliği sağlanmıştır (ayrıca bkz. Taşdemirci, 1998; ayrıca bkz. 100. Doğum Yıldönümünde Hasan Ali Yücel).. Eğer bugün geçmişe baktığımızda Türkçe dilinde okuma yazma oranı artmışsa ve insanlar daha bilgili ve toplum olarak bilinçli bir hale gelmişse, bunda geçmişte kurulan kurumların payı büyüktür. Onlar geçmişteki ilham verici bir kurumsallaşma çabasının ürünü olarak bugüne de ışık tutmuştur.

3. MODEL KİTAP ÖNERİSİ

Ele alınacak olan model kitabın ismi *A'dan Z'ye Çeviri* olarak belirlenmiştir. Bu model kitabın amacı, çeviribilim için kurumsallaşma faaliyetlerinin ne oranda önemli olabileceğini sorgulamaktır. Bu nedenle, kurumsallaşmanın içerik tablosunun hangi bölümünde ele alınması gerektiği ve bu durumu olgunlaştıran koşullar çalışmanın bu kısmında ele alınacaktır. Kurumsallaşma için öncelikli olarak gerekli koşulların ve bir sürekliliğin sağlanmış olması gerekmektedir. Dolayısıyla, model kitapta aşağıdaki gibi bir düzenleme yapılması düşünülmüştür. Kitapta kurumsallaşmanın yerinin sorgulanmasının nedeni ise, çevirinin kuramsal olduğu kadar aynı zamanda bir pratik olduğu gerçeğidir. Çeviri mesleğinin bugün ülkemizde halen meslek olarak tanımlanmasında problemler göze çarpmaktadır. Kurumsallaşma faaliyetleri, çeviribilime iyi yansıtılabilirse, çevirinin meslek olarak kabul edilmesi ve buna uygun yasal düzenlemelerin yapılması mümkün olabilir.

Tablo 1: A'dan Z'ye Çeviri Kitabı

(Alt Başlık: 1940 Türkiye Örneği⁹ Çerçevesinde Çeviride Kurumsallaşma)

İÇİNDEKİLER TABLOSU

1. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE ÇEVİRİ

a. Çeviri Tarihine Kısa Bir Bakış

⁹Çalışmada, kurumsallaşma konusu irdelenirken Osmanlı'ya yer verilmemiştir çünkü o dönemde kurumsallaşma henüz tam olarak başlamamıştı.

2. GENEL HATLARIYLA ÇEVİRİ

Giriş:

1. Çeviri Mesleği ve Çeviri Eğitimi Üstüne

2. Çevirmen, Çeviri, Mütercim, Tercüman, Simultane Çeviri, Tercüme Kavramları ve Bu Kavramlara Karşı Önerilen Üst Kavramlar Üstüne

3. Çeviriye Neden İhtiyaç Duyulur?

4. Kimler Çeviri Yapabilir?

- İyi Bir Çevirmende Bulunması Gereken Özellikler Nelerdir?
- Çevirmen Kimliği Hakkında
- Çevirmenin Psikolojisi

5. Çeviri ve İletişim

- Kültürarası İletişim Aracı Olarak Çeviri
- Çevirinin Kültürel İletişime Katkısı

6. Çeviri ve Toplum

1. Niklas Luhmann

- Sistem Teorisinin Özellikleri
- Sistem Teorisinin Kapalılığı
- Sistem Teorisinin Seçicilik Yönü
- Sistem Teorisi Hakkında Görüşler
- Sistem Teorisi ve Çeviri
- Sistem Teorisinin Çeviriye Yansıması ve Uygulanabilirliği

2. Pierre Bordieu

- Alan Kuramı ve Çeviri
- Oyun Metaforu, Doxa ve İlüzyo Üstüne
- Alan Kuramı Çerçevesinde Çevirmen Habitusu
- Alan Kuramı Çerçevesinde Toplumsal Habitus
- Alan Kuramının ve Habitusun Çeviri Stratejilerinin Belirlenmesindeki Rolü

3. ÇEVİRİNİN TOPLUMA VE KÜLTÜRE KATKISI

- a. Kurumsallaşma ve Toplum/Kültür Bağı
- b. Kurumsallaşmanın Toplumsal ve Kültürel Gelişmedeki Önemi
- c. Kurumsallaşmanın Gelişmesi ve Özellikleri
- d. Kurumsallaşmanın Genel Tanımı

1. Çeviride Kurumsallaşma

- a. Toplumsal ve Kültürel Gelişmenin Sürdürülmesi İçin Çeviride Kurumsallaşmanın Hızlanması
- b. Çeviride Kurumsallaşmada Sistem Teorisinin Rolü
- c. Çeviride Kurumsallaşmada Habitus, Alan, İlüzyo ve Doxa Kavramlarının Oynadığı Rol

2. Kurumsallaşma ve İdeoloji

- a. Kurumsallaşma Kapsamında Yazarın ve Çevirmenin İdeolojileri
- b. Kurumların İdeolojisi
- c. Ülkelerin İdeolojisi
- d. Sansür

3. Çeviri Alanında Kurumsallaşma Üstüne Örnekler

1. Türkiye Örneği / Tercüme Bürosu (1940)

- a. Tercüme Bürosunun Kuruluş Amacı
- b. Niklas Luhmann'ın Kuramının Tercüme Bürosuna Uygulanışı
- c. Niklas Luhmann'ın Kuramın Seçicilik Yönünün Klasiklerin Seçilmesine Etkisi
- d. Bordieu'nun Alan kuramı ve Tercüme Bürosu

2. Türkiye Örneği Kapsamında Çevirideki Kurumsallaşmanın Değişen İdeolojilere Karşı Tutumu

a. Kurumsallaşmanın Farklı Politikalar Çerçevesinde Değişime Uğraması

b. Kurumsallaşmanın Yavaşlaması

a. 1960'lardan itibaren Çeviri Etkinlikleri ve Yavaşlayan Kurumsallaşmanın Canlandırılması Çabası

4. Günümüzdeki Çeviri Alanında Kurumsallaşma

a. AB ve Çeviri

b. Uluslararası Çeviri Dernekleri ve Kuruluşları

c. Türkiye Örneği (Türkiye'deki Çeviri Dernekleri ve Kurumsallaşmanın Hala Olgunlaşması Üstüne)

4. SONUÇ

3.1 İÇİNDEKİLER TABLOSUNA BAKILDIĞINDA KİTAPTA KURUMSALLAŞMA NEREDE OLMALI?

A'dan Z'ye Çeviri adlı kitap, dört başlıktan oluşmaktadır. Kitabın ilk başlığı çeviri mesleğiyle ilgilenen veya merak edenler için çevirinin bugüne nasıl geldiğini ve tarihini özetleyen "Tarihsel Süreç İçinde Çeviri"dir." Genel Hatlarıyla Çeviri" başlığına sahip ikinci kısımda ise çeviri mesleği ve çeviri eğitimiyle ilgili bilgiler sunulmakta; çevirmen, çeviri, mütercim, tercüman, simultane çeviri, tercüme gibi kavramların tanımları yapılarak ve bazı üst kavramlar (translasyon vb) ileri sürülerek çevirinin kimler tarafından yapılabileceği, iyi bir çevirmende bulunması gereken özellikler, çevirmenin kimliği ve psikolojisi hakkında okuyucu bilgilendirilmektedir. Ayrıca bu başlık altında Çeviri ve İletişim bölümünde, çevirinin kültürlerarası bir iletişim aracı olarak önemi ve çevirinin kültürel iletişime katkısı irdelenmektedir. Çeviri ve Toplum bölümünde ise, çeviri toplum ilişkisi Niklas Luhman'ın Sistem ve Pierre Bordieu'nun Alan kuramları çerçevesinde vurgulanmaktadır. Sistem Teorisi açıklanırken, öncelikli olarak teorinin belli başlı özellikleri, kapalı ve selektif (seçici) yönü üstünde durulmakta ve ayrıca kuramla ilgili görüşler ve en önemlisi çeviriye yansımaları ve uygulanabilirliği hakkında bilgiler sunulmaktadır. Bordieu'nun Alan kuramı ele alınırken ise; çevirmen habitusu, çevirmenin toplum içindeki rolü, Alan kuramı ve habitusun çeviri stratejilerinin belirlenmesindeki yeri, doxa gibi kavramlar da açıklanmaktadır.

Üçüncü başlıkta, Çeviri ve Kültür ve Çeviri ve Toplum bölümlerinde sunulan bilgiler ışığında, çevirinin genel olarak toplum ve kültüre katkısı anlatılmaktadır. Bu başlık altında kurumsallaşmaya girilerek, kurumsallaşma ve toplum-kültür bağı, kurumsallaşmanın toplumsal ve kültürel gelişmedeki önemi, gelişmesi ve özellikleri hakkında bilgiler sunulmakta ve akabinde kavramın genel bir tanımlaması yapılarak, çeviride kurumsallaşma

açıklanmaktadır. Bu alt başlık altında çeviriyle beraber kurumsallaşma çabalarında hızlanma meydana gelip gelmediği tartışılmakta ve çeviride kurumsallaşma açıklanırken, konuyla ilgili olarak Bordieu'nun Habitus, Alan, İlüzyo ve Doxa gibi kavramlarının oynadığı rol üstünde durulmaktadır. Aynı bölümde, kurumsallaşma ve ideoloji arasındaki ilişkiden de bahsedilmekte ve yazar/çevirmen ideolojileri, kurumların ve ülkelerin ideolojisini¹⁰ ne oranda aynı olduğu veya değiştiği vurgulanmaktadır. Kurumsallaşma ve İdeoloji alt başlığında ayrıca sansür gibi konular da tartışılmakta ve kurumsallaşmadaki etkileri incelenmektedir. Üçüncü başlıkta ayrıca çevirideki kurumsallaşma hakkında bir örnek de sunulmaktadır. Bu örnek, 1940 yılında ülkemizde kurulan Tercüme Bürosu'dur.

Bu Büronun kuruluş amacı, Niklas Luhman'ın Sistem Teorisinin "kuramın selektif yönünün klasiklerin seçilmesine etkisi temel alınarak" Tercüme Bürosuna Uygulanışı, Bordieu'nun Alan kuramının, Tercüme Bürosu Üstündeki etkisi yani bir bakıma hangi metinlerin çevrilip çevrilmeyeceğinin belirlenmesindeki rolü, Büronun değişen ideolojilere karşı tutumu, bazı ideolojiler karşısında faaliyetlerinin yavaşlaması ve sonuç olarak başarısızlığa uğraması da kapsamlı bir şekilde açıklanmakta ve günümüzde kurumsallaşmanın ne durumda olduğu, AB ve çeviri, uluslararası çeviri dernekleri ve kuruluşları temel alınarak irdelenmekte ve Türkiye'deki kurumsallaşma çabalarının hala olgunlaşmadığı tezi savunulmaktadır. Son başlık ise Sonuç kısmıdır. Kitabın tüm içeriği, bir sonuca bağlanarak kitap tamamlanmaktadır.

A'dan Z'ye Çeviri kitabında bir giriş, gelişme ve sonuç bölümleri olduğu düşünülürse, böyle bir taslak oluşturulmuş ve kurumsallaşma Çeviri ve İletişim, Çeviri ve Toplum bölümlerinden sonra ele alınmıştır. Genel olarak kurumsallaşmada esas olan hiçbir bireye ve onun yöntemlerine bağlı olmadan ve ayrılmaları durumunda işlerin aksamaması için ilgili yapı ve süreçlerin tesis edilmesidir¹¹. Çeviride kurumsallaşmada da böyle bir yapının kurulması ve belli bir olgunluğa erişmek için uzun süreli bir zamana ihtiyaç vardır. Zaten "kurum", *Türkçe Sözlük*'te "evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik, müessese" (2011: 1538) olarak tanımlanmaktadır. Kurumsallaşma ise kurumların sürekliliğini ifade eder. Kurumun oluşması için köklü bir yapı ve süreklilik gerekiyorsa, çeviride kurumsallaşmanın sağlanması içinde gerekli kültürel ve toplumsal ortamın veya bilincin sağlanması gerekmektedir. Belli bir olgunluk gerektiren kurumsallaşma, bu sebeple Çeviri ve İletişim ve Çeviri ve Toplum bölümlerinden sonra ele alınmıştır. Kurumsallaşmanın ele alınmasından önce ayrıca Çeviri ve Toplum bölümünde yer alan Niklas Luhmann ve Pierre Bordieu'nun kuramlarına ve bu kuramlarla ilgili bazı noktalara değinmek de gerekmektedir¹².

¹⁰"Kimlik, İdeoloji ve Etik", (<http://ceviribilim.com/?p=426>) 14.05.2014.

¹¹Bezirci-K, Murat, "Kurumsallaşma Nedir? Ne Değildir?"

(http://www.marmarasps.com.tr/images/makale_kapak/e9a2bf440c60636914697685af9ba8f4.pdf), 8.10.2014.

¹²Kurumsallaşmanın bir uygulama olduğu düşünülürse önce kuram bilgisi verilmektedir.

A'dan Z'ye Çeviri kitabının "Genel Hatlarıyla Çeviri" başlığında yer alan Çeviri ve Toplum bölümünde, Niklas Luhmann'ın sistem teorisi¹³ Bordieu'dan önce ele alınmıştır. Bunun nedeni adından da belli olduğu gibi öncelikli olarak sistemsel bir kuram¹⁴ niteliği taşımasından ve sonra da seçici özellik göstermesinden ileri gelmektedir. Sistem teorisi, işlevselcilikle ortak yaklaşımlara sahiptir. Bu teoriyle Luhmann, yapısal işlevselciliği temel alarak ve toplumsal bütünleşmeyi ifade eden bir teoriden hareket ederek, toplumu daha ileriye götürmeyi amaçlamıştır (Çelik: 2007 52). Toplumun daha ileri götürülmesinde ise kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sistem teorisine göre, sistemler kapalıdır ve kendi spesifik sistemleri içinde ele alınabilir ve gözlemlenebilir. Ancak buradaki kapalılık farklı bir anlamda kullanılmıştır. Sistemin kapalı olması onun aslında seleksiyon (seçici) yönünü vurgular. Fritsch'e göre seleksiyon, çevrenin organizma üzerinde uyguladığı seçme baskısıdır. Kendi kendini yaşatan sistem, çevrenin karışıkları tarafından harekete geçirilir. Rahatsızlık verici karışımlar bir sistemi sarsıp yapısal değişikliklere yol açar (bkz. Çelik, 2007: 57, ayrıca bkz. Fritsch: 2003:126). Çevirinin bir toplumu dönüştürme gücü düşünüldüğünde, çeviride kurumların varlığı da bu etkiyi artırarak bir topluma veya sisteme onun hiç alışık olmadığı bambaşka düşüncelerin girmesini sağlayabilir. Bu açıdan, *A'dan Z'ye Çeviri* kitabının içindekiler kısmında "Çevirinin Topluma ve Kültüre Katkısı" başlığı ve çeviride kurumsallaşma konusuna girmeden, seleksiyonların toplumu değiştirme gücünü ortaya koyan Luhmann'ın sistem teorisine değinilmiştir (ayrıca bkz. Kabukçik, 2013).

Luhmann'ın sistem teorisinin çeviriye uygulanabilirliğinin tartışılmasından sonra kurumlara nasıl uygulanabileceği hususu tartışılmaktadır. Bu açıdan üçüncü bölümdeki Çeviride Kurumsallaşma ve İdeoloji alt başlıklarından sonra gelen dördüncü bölümdeki Tercüme Bürosu örneği incelenebilir. Tercüme Bürosu, çevirinin devlet tarafından sistemli olarak ele alındığı ilk kurumdur. Büro, 19 Mayıs 1940 yılında Milli Eğitim bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur ve en yoğun ve verimli çeviri faaliyetlerini o dönemde gerçekleştirmiştir. Bu büroda birçok yazar ve çevirmen çalışmaktaydı. Neticede, Batı'da aydınlanmaya katkıda bulunan pek çok yabancı klasik eser¹⁵ dilimize çevrildi. Tercüme Bürosunun bir diğer amacı da Türkiye'ye hümanizma ruhu aşlamaktı (Kara, 2010: 98). Bu dönem bilindiği gibi, altı yıl süren İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) yıllarıydı ve milyonlarca insan hayatını kaybetti. Türkiye savaşa girmese de tedirgindi zira halk, I. Dünya savaşında çektiği zulmü ve sıkıntıları unutamamıştı. Henüz yaralar tam sarılmadan ve tesisler yeni yeni kurulurken, hümanizma ruhunu aşlamak için Tercüme Bürosu'nun klasiklerin çevirisine ağırlık vermesi durumu o dönem hiç şüphesiz beklenen bir hareket değildi ve Türk toplum sisteminde bazı kesimlerce rahatsızlık verici olarak algılanması söz konusuydu. Devlet eliyle kurulmuş ve devlet müdahalesinin şart olduğu anlayışıyla yönetilen Tercüme Bürosu'nun aslında bir seleksiyon yaparak¹⁶, mevcut sistemde hümanizmanın olgunlaşmasını sağlamak için işlevsel ve yapısal

¹³Luhmann, sistem teorisini hocası Parsons'un görüşlerinden etkilenecek oluşturmuştur.

¹⁴"Alan, Habitus, İlüzyo, Doxa gibi kavramlar bir sistem içinde ele alınır" düşüncesiyle önce Luhmann'ın kuramına değinilmiştir.

¹⁵ En çok tercih edilen kaynak yazarları: Platon, Molière, Balzac, Shakespeare, Dostoyevski, Goethe, Tolstoy, Çehov vs (Gürçağlar, 2005:71)

¹⁶Bu açıklamalar kitabın kurumsallaşmayla ilgili bölümüne konulacaktır.

değişikliklere yol açması da bunu tetiklemiştir. Bu mantık çerçevesinde, önce kuram bilgisi sonra da uygulaması geldiğinden, *A'dan Z'ye Çeviri* kitabında kurumsallaşmaya neden sistem teorisinden sonra yer verildiği anlaşılabilir.

Çeviri ve Toplum bölümünde ilk sıraya alınan Luhmann'ın Sistem Teorisi ile ilgili ayrıntılı bir açıklama yapıldıktan ve teorinin özellikle seleksiyon yönü vurgulandıktan sonra, ilk olarak Bordieu'nun alan kuramı tanıtılmakta ve çeviriyle ilişkisi açıklanmaktadır. Alan kuramının sistem teorisinden sonra gelmesinin nedeni, bu kuramın geçerlilik kazanması için önce bir sistemde kendine yer edinmesi gerekliliğidir. Bordieu'nun kuramı çeviri pratiğiyle ilişkilendirilebilir. Kültürel olarak gelişmek isteyen veya edebiyat çoğuldizgesi oluşturarak başka ülkelere ait kanonları kendi dillerine çeviren ve özgün eserler üretmeye çalışan toplumlar, bu kuramdan faydalanabilir. *A'dan Z'ye Çeviri* kitabında, Türkiye örneğine yer verilmiştir. Ancak, Bordieu'nun kuramı değişik ülkelere de uygulanabilir. Nitekim Gouanvic, Bordieu'nun fikirleri doğrultusunda Alan kuramını Amerikan edebiyatından Fransız kültürüne yapılan çevirilerde incelemiştir (bkz. 2002, 2005, 2010).

Alan tam olarak nedir, neyi ifade eder? Alan, "*bir çatışma ve rekabet mekanıdır, bir savaş alanı analogisidir. Bu savaşa katılanlar, bu alanda etkili olan özgül sermayenin, sanatsal alanda kültürel yetke, bilimsel alanda bilimsel yetke vs üzerinde tekel kurma ve iktidar alanında farklı yetke biçimleri arasındaki dönüşüm oranlarına ve hiyerarşiye karar verme gücünü elde etme amacıyla birbirleriyle rekabet etmektedir*" (akt. Özsöz, 2007: 18, ayrıca bkz. Bordieu ve Wacquant, 2003: 25-26). Gouanvic'e göre ise alan, edebiyatta farklı özelliklerdeki metin türlerinin oluşturduğu bir dağılımdır zira tek bir alan yoktur. Birbirleriyle rekabet eden özerk konumda çeşitli alanlar söz konusudur: realist roman, bilim kurgu, polisiye roman, çocuk edebiyatı vb (2010:122; ayrıca bkz. Gouanvic, 2002, 2005). Alan; entelektüel, dini, kültürel ilişkiler ağıdır. İnsanların eğilimlerini sergiledikleri veya ifade ettikleri farklı sosyal ve kurumsal alanlardan oluşmaktadır¹⁷. Bu bilgilerden yola çıkarak Türkiye örneğine bakıldığında, Tercüme Bürosu bu tanıma ve açıklamalara uymaktadır. Zira kurulduğunda ve kurumsal bir statü kazandığında, bir amaç doğrultusunda alan olarak klasik eserlerin¹⁸ çevrilmesine karar verilmesi bunu göstermektedir. Belki o dönem Tercüme Bürosu'nun rekabet edebileceği bir başka çeviri kurumu yoktu yani bu kurum çeviri açısından o dönemde hizmet veren tek kurum olma özelliği taşıyordu. Dolayısıyla, tıpkı Fransız örneğinde olduğu gibi Büronun klasikleri alan olarak belirleyip, Türk toplumuna aktarması sırasında bu alan dışında başka bir alanın da Türk edebiyatına dahil edilmesi o dönemin şartlarında zordu. Bu nedenle sadece klasiklerin seçilmesi mantıklı olabilir. Ancak tüm zorluklara rağmen, özellikle eski dönemlerle kıyaslandığında, Tercüme Bürosu'nun otoritesinin¹⁹ ve yerinin daha sağlam olduğu ileri sürülebilir. *A'dan Z'ye Çeviri* kitabında kurumsallaşmanın Alan kuramından sonra gelmesinin nedeni bu açıklamalardan anlaşılabilir.

¹⁷ "Bordieu ve Habitus", (<http://www.powercube.net/other-forms-of-power/bourdieu-and-habitus>), 11.12.2014.

¹⁸ Klasik eserler prestijli eserlerdi ve Tercüme Bürosu tanınmış ve saygın yazarların eserlerini çevirmiştir. Bu tür yazarlar, Bordieu için "sembolik sermaye" olarak kabul edilir. Ayrıca yazarların eserleri sembolik mal olarak da nitelendirilmektedir.

¹⁹ 1946 sonunda, toplam 496 eser Türkçe'ye çevrilmiştir (Çırak, 1997:82)

Çeviri ve Toplum bölümünde Alan kuramına değindikten sonra Habitus kavramı ve çevirmenle ilişkisi açıklanmaktadır. Bordieu, kuramını açıklarken oyun metaforundan faydalanmaktadır. Özsöz'e göre alan içinde oynanan bu oyun esnasında oyuncular birtakım stratejiler geliştirir. Bu stratejiler habitusu akla getirmektedir (2007:18). Habitus; çevirmenin içselleştirilmiş eğilimleri, yetenekleri, kapasitesi, potansiyeli olarak da tanımlanabilir. Her çevirmenin farklı bir habitusu vardır ve her biri değişik brikimlere sahiptir. Boris Vian bir maden mühendisiydi ve habitusu gereği Amerikan bilim kurgu eserlerini Fransız kültürüne tanıtarak bir alan oluşmasını sağladı (Gouanvic, 2005:161).

Belli bir alanda (bilim kurgu, polisiye vs) uzmanlaşıp, kendine özgü bir habitus geliştiren çevirmenler, çevirdikleri özgün alana uygun çeviri stratejileri belirler, ayrıca çeviri stratejilerinin belirlenmesinde toplumsal habitusta etkili olabilir. Türkiye Örneğine bakıldığında, 1940 yılında kurulan Tercüme Bürosundaki çevirmenlerin de kendine özgü bir habitusu vardı. Söz gelimi, kendilerini Alman kültürüne yakın görenler veya Almanya ile ilgili yeterli derecede bilgileri olanlar Alman klasiklerini, Rusya'ya yakın görenler Rus klasiklerini, Çin'e yakın görenler Çin Klasiklerini vb çeviriyordu. Ancak, çevirmenlerin habitusları gerek Tercüme Bürosunun habitusu gerekse de toplumsal habitusun etkisi altına da girebiliyordu.

Bu dönemde ayrıca Türkiye'de bazı siyasi çatışmalar mevcuttu. Tercüme Bürosunun hümanist bir anlayışla çevirdiği klasikler milliyetçi kesim tarafından sol hareket olarak nitelendirildi. Milliyetçiler, Büronun kurulmasına katkı yapan MEB bakanı Hasan Ali Yücel'in de komünist olduğunu iddia ettiler. İnönü'nün çok partili hayata geçişi desteklemesi ve bunun sonucu olarak Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle, Türkçe ezan yerini yeniden Arapça ezana bıraktı ve önceki dönemlerde tohumları atılan hümanizmanın dini zayıflattığı suçlamaları arttı. İşte o dönemdeki toplum habitusu buydu. Bireysel bir habitusa sahip çevirmenin bunu yıkması hayli zordu. Ayrıca toplumsal habitus, Büronun genel habitusuyla da uyuşmadığından zaman zaman Tercüme Bürosu eleştiriler alıyordu (bkz. Kara, 2008; Kayaoğlu, 1998; Çırak, 1997). *"Bu eleştiriler arasında en sert olanı Refi Cevad Ulunay tarafından dile getiriliyordu. Ulunay CHP'nin kültür politikalarına tümünden karşı çıkan ve Cumhuriyet'in kuruluş dönemlerinde muhalif konumuyla tanınan bir gazeteci idi; Tercüme Bürosunu Doğu klasiklerini ihmal etmekle suçluyordu"* (Gürçağlar, 2005: 74). Bu açılardan, çevirmenler yakın oldukları veya yeterli derecede bilgi sahibi oldukları alanlarda çeviriler yaptılar ve toplumsal habitus gereği²⁰ çoğunlukla çeviride kısaltma, çıkarma veya sadeleştirme yöntemlerini kullandılar veya kullanmak zorunda kaldılar²¹. Bu yöntemlerin, o dönemdeki toplum habitusuna uygun olarak belirlenmesi gerekmektedir. Bu noktada, Bordieu'nun diğer bir kavramı olan Doxa²² da göz önüne alınmalıdır.

²⁰İdeolojik nedenler

²¹Konunun ideolojik yönü kitabın kurumsallaşma bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmaktadır

²²Doxa (Doksa), geleneksel veya bazen de geleneğe karşı ortaya çıkan inançlar veya normlar demektir (<http://www.powercube.net/other-forms-of-power/bourdieu-and-habitus/>), 11.12. 2014.

Bordieu'nun kuramı, kuramsal olduğu kadar pratiktir. Bu sebeple, *A'dan Z'ye Çeviri* kitabında önce Çeviri ve Toplum bölümünde, aslında bu bölüme Çeviri Sosyolojisi adı da verilebilir, kuramın açıklamasının yapılması uygun görülmüş, daha sonra da "Çevirinin Topluma ve Kültüre Katkısı" başlığında Türkiye tecrübesi yani Tercüme Bürosuna yansımaları örnek olarak incelenmiştir. Bu kuramın işlerlik kazanması için belli bir alt yapının oluşması ve modelin gelişmesi gerekmektedir. Ayrıca dışarıdan yapılan çeviriler topluma ve kültüre değişik açılardan katkı yapmakta, değişik fikirlerin veya ideolojilerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Çeviri önce toplumu etkileyip ona değişik açılardan katkı sağlamalıdır ki toplum tarafından kabul edilip kurumsallaşmanın temelleri atılabilsin. İşte bu sebeple, kurumsallaşma bu başlık altında incelenmektedir. Ayrıca unutulmamalıdır ki çevirinin toplumu dönüştürme gücü sayesinde bir toplum habitusu bile derinden değişebilmektedir. Ancak çevirinin böyle bir güç elde edebilmesinde köklü bir yapının ve sürekliliğin sağlanmış olması gerekmektedir. Kurumsallaşma aslında farklı ideolojilere yakınlık gösterip topluma sokmayı amaç edinmiş olsa bile bu yönüyle toplumu ve kültürü beslemeye devam eder. Dolayısıyla da Kurumsallaşma "Çevirinin Topluma ve Kültüre Katkısı" bölümünde irdelenmektedir.

A'dan Z'ye Çeviri kitabında, kurumsallaşmayla ilgili açıklamalardan sonra yukarıda kısaca bahsedilen Türkiye örneği ve siyasi çalkantılar kapsamlı bir şekilde incelenmektedir. Bu siyasi olaylar karşısında kurumsallaşmanın nerede olduğuna değinilerek, Türkiye örneği çerçevesinde farklı siyasi görüşler karşısında kurumsallaşmanın yavaşlamaya başladığına dikkat çekilmektedir. Nitekim Tercüme Bürosu 1946 yılında kapatılmıştır. Bu da, 1940-1946 yılları arasında 496 eseri²³ Türkçe'ye çeviren Büronun kurumsallaşma çabasının ne yazık ki daha ileriye götürülemediğini göstermektedir²⁴. Ancak Gürçağlar'ın da belirttiği gibi, Tercüme Bürosu Türkiye'deki sonraki kurumsallaşma çabaları için ilham verici olmuştur. Özellikle 1960'larda Altın Kitaplar yayınevi kuruluş yıllarından bu yana çeviri edebiyatına önem vererek çok satan kitapların çevirisine ağırlık vermiştir (2005:134). *A'dan Z'ye Çeviri kitabında*, "Günümüzdeki Çeviri Alanında Kurumsallaşma" bölümüne gelindiğinde, çeviride kurumsallaşmanın ülkemizde tam anlamıyla sağlanamadığı belirtilmektedir. Zira Türkiye örneğinde, çevirmenlerin haklarını koruyan sendikalar yoktur, meslekleşme ve odalaşma çalışmaları yeni yeni başlamıştır ve çevirinin MYK (Mesleki Yeterlilik Kurumu) tarafından meslek olarak kabul edilmesi ancak 29 Ocak 2013 tarihinde UMS-Çevirmen Seviye 6 ile mümkün olabilmıştır.

Tercüme Bürosunun kapatılması sonucu tek tük yayınevlerinin veya derneklerin çabalarıyla bir yere gelmeye çalışan çeviri mesleğinde dayanışma ruhu yetersiz kalmıştır. Ayrıca Kaya'ya göre (2012: 44) "yıllardır sektördeki sorunlara teşkil eden tanımsızlık, belgesizlik, meslek ve kalite standartlarının eksikliği meslekleşmeye engel olmuş ve denetimsizliği de beraberinde getirmiştir" .Bu sebeplerden ötürü, ülkemizde çeviride

²³ (<http://www.meb.gov.tr/meb/hasanali/egitimekatkilari/yayinlar.htm>) 17.09.2015.

²⁴Hasan Ali Yücel'in tek başına kültürel bir özne olarak mücadelesiyle kurumsallaşma daha ileriye götürülemezdir. Kurumsallaşma için toplumsal bir bilinç gerekmektedir.

kurumsallaşma istikrarlı bir yol izleyemedi. Ayrıca AB ve çeviri, Uluslararası çeviri dernekleri ve kuruluşlarına bakıldığında, çevirinin Türkiye dışında daha iyi bir konumda olduğu görülmektedir.

4.SONUÇ

1940'lardaki kurumsallaşma çabaları zaman zaman bilinçli veya bilinçsiz olarak zayıflatılsa da uzun vadede meyvelerini vermiş ve ülkemizde okuma yazma oranı hızla artmıştır. Ayrıca 1997 yılına geldiğimizde, yukarıda da değinildiği gibi ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması, eğitim ve öğretimde reform çalışmalarının sonlanmadığını ve yeni modellerin arandığını göstermektedir. Günümüzde çeviri piyasası da hızla gelişmektedir. Bunda Tercüme Bürosunun, geçmişte olduğu gibi, ilham verici bir etkisi olmuştur hiç şüphesiz. Bu bilgiler ışığında kurumlar ve kurumsallaşma ülkemizin gelişmesinde son derece önemli bir yere sahip ve gerekli olduğu ileri sürülebilir. Burada asıl dikkat edilmesi gereken husus Şehnaz Tahir Gürçağlar'ın da belirttiği gibi bir "değişim öznesi"²⁵ veya sembolik sermaye²⁶ olarak kabul edilen politikacılarımızın, devlet büyüklerimizin ve hatta öğretmenlerimizin (Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç gibi), vb başlattığı mücadeleyi toplum olarak devam ettirmek ve hep birlikte zorluklara karşı göğüs gerebilmektir. Toplum sesini ne kadar yükseltir ve bilinçli olursa, reformlar da o kadar güçlü olur. Zaten böyle bir ortamda da kurumsallaşma ülkenin her alanına yayılır ve sadece devletin yürüttüğü bir faaliyet olmaktan çıkar. Özel teşebbüslerin kurumsallaşma çabası bunun bir göstergesi sayılabilir. Kurumsallaşmanın ayrıca ilerlemesi ve gelişmesinde çevirinin rolü büyüktür. Çevirinin meslek olarak kabul edilmesi yolunda ise kurumsallaşma faaliyetlerine gereksinim duyulmaktadır. Zira kurumlar çeviri pratiğinin resmi bir statü kazanmasını sağlamaktadır. Bu nedenlerle, *A'dan Z'ye Çeviri* kitabı gelecekte yazılırsa, yukarıdaki gibi bir içindekiler tablosuyla hazırlanabilir. Zira kurumsallaşmanın da bir yol haritası olduğu düşünülürse, konuların anlatımı açısından kitapta bu tür bir sıralama yapılması uygun görülmüş ve yukarıda kısaca değinilen "Günümüzdeki Çeviri Alanında Kurumsallaşma" Üçüncü başlığın dördüncü bölümünde incelenmiştir.

KAYNAKÇA

AKALIN- HALUK, A ve BAŞK. (2011). *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara.

BOURDIEU, P ve WACQUANT, Loic J.D. (2003). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, (Çev. Nazlı Ökten), İletişim Yayınları, İstanbul.

²⁵Çeviri kuramcısı Gideon Toury'nin kavramı. "Değişim özneleri" içinde yaşadıkları toplumsal kültürü veya kültür repertuarını değiştiren bir niteliğe sahiptir (Gürçağlar, 2005:43).

²⁶Fransız Sosyolog Bordieu'nun kavramı. Kültür repertuarının şekillenmesine katkı yapan prestij ve üne sahip sosyal aktörleri nitelendirir. "SYMBOLIC CAPITAL" (2002). Craig Calhoun, (Der.), *Dictionary of the social sciences in politics and social sciences*. UK: Oxford University Press, Inc. (www.oxfordreference.com) Erişim: 16.11.2014

ÇELİK, C. (2007). "Niklas Luhmann'da Sosyal Sistem Olarak Toplum ve Modern Toplumun Karmaşıklığı Sorunu", *Bilimname XII*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 51-74 .

ÇIRAK, M. (1997). *Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

FRITSCH, M. (2003). "Religion in System", *Orientierung*, Jahrgang, Zürich, 126-131.

GOUANVIC, Marc J. (2002). "The Stakes of Translation in Literary Fields", *Across Languages and Cultures*, Akadémiai Kiadó, Budapeşte, 159-168.

GOUANVIC, Marc J. (2005). "A Bourdesian Theory of Translation, or the Coincidence of Practicel Instances", *The Translator*, St Jerome Publishing, Manchester, 147-166.

GOUANVIC, Marc J. ve SCHULTZ L. (translator) (2010). " Outline of a Sociology of Translation Informed By The Ideas of Pierre Bourdieu", *MonTI 2*, 119-129.

GÜRÇAĞLAR-TAHİR, Ş. (2005). *Kapılar: Çeviri Tarihine Yaklaşımlar*, Scala Yayıncılık, İstanbul.

KABUKÇİK, S (2013). "Çevirinin Toplumsal Boyutunun Çeviri Kuramı ve Çevirmen Pratiğine Yön Verici Etkisi: Çeviriye Toplumsal Bakış ve Çeviri Sosyolojisi" (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi SBE.

KAYA, O. (2012). "Çeviri Sektöründe Meslekleşme ve Örgütlenme" *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu, Avrupa'nın Dili Çeviridir*, İstanbul, 43-46.

KARA-VURAL, S. (2010). "Tarihsel Değerlendirmeler Işığında Türkiye'de Çeviri Etkinliği". *Mersin Eğitim Fakültesi Dergisi*, cilt 6, sayı 1, 94-101.

KAYAOĞLU, T. (1998). *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*, Kitabevi, İstanbul.

TAŞDEMİRCİ, E. (1998). "Hasan Ali Yücel'in Türk Milli Eğitimine Hizmetleri", *100.Doğum Yıldönümünde Hasan Ali Yücel* (yay.haz.Son Gül Boybeyi), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara,.27-113.

ÖZSÖZ, C. (2007). "Pierre Bordieu'nun Temel Kavramlarına Giriş" *Sosyoloji Notları*, Ankara, 15-21.

İnternet Kaynakları

BEZİRCİ-K,M. "Kurumsallaşma Nedir? Ne Değildir?" http://www.marmarasps.com.tr/images/makale_kapak/e9a2bf440c60636914697685af9ba8f4.pdf, Erişim Tarihi: 08.10.2014.

"BORDİEU ve HABİTUS". <http://www.powercube.net/other-forms-of-power/bourdieu-and-habitus/> Erişim Tarihi:11. 12.2014

"ITAMAR EVEN ZOHAR VE ÇOĞUL DİZGE KURAMI". <<http://ceviribilim.com/?p=4>> **Erişim Tarihi:** 10.10.2014.

"DOXA". <http://www.powercube.net/other-forms-of-power/bourdieu-and-habitus/> **Erişim Tarihi:**11. 12.2014

"KİMLİK, İDEOLOJİ ve ETİK". <http://ceviribilim.com/?p=426> Erişim Tarihi: 14.05.2014.

"OKSİDANTALİZM". <http://www.surecanaliz.org/tr/makale/zitliklarin-dusmanligi-sarkiyatcilik-garbiyatcilik> **Erişim Tarihi:** 17.09.2015.

"SYMBOLİC CAPITAL" (2002). Craig Calhoun, (Der.), *Dictionary of the social sciences in politics and social sciences*. UK: Oxford University Press, Inc. <www.oxfordreference.com> **Erişim Tarihi:** 16.11.2014.

<http://www.meb.gov.tr/meb/hasanali/egitimekatkiları/yayınlar.htm> **Erişim Tarihi:** 17.09.2015.